

TEISINGUMO TEISMO (antroji kolegija) SPRENDIMAS

2010 m. gruodžio 22 d.*

Byloje C-279/09

dėl *Kammergericht* (Vokietija) 2009 m. birželio 30 d. sprendimu, kurį Teisingumo Teismas gavo 2009 m. liepos 22 d., pagal EB 234 straipsnį pateikto prašymo priimti prejudicinį sprendimą byloje

DEB Deutsche Energiehandels- und Beratungsgesellschaft mbH

prieš

Bundesrepublik Deutschland,

TEISINGUMO TEISMAS (antroji kolegija),

kurį sudaro kolegijos pirmininkas J. N. Cunha Rodrigues, teisėjai A. Rosas (pranešėjas), U. Löhmus, A. Ó Caoimh ir P. Lindh,

* Proceso kalba: vokiečių.

generalinis advokatas P. Mengozzi,
posėdžio sekretorius B. Fülöp, administratorius,

atsižvelgęs į rašytinę proceso dalį ir įvykus 2010 m. birželio 3 d. posėdžiui,

išnagrinėjęs pastabas, pateiktas:

- *DEB Deutsche Energiehandels- und Beratungsgesellschaft mbH*, atstovaujamos *Rechtsanwältin L. Schwarz*,

- Vokietijos vyriausybės, atstovaujamos M. Lumma ir J. Kemper,

- Danijos vyriausybės, atstovaujamos V. Pasternak Jørgensen ir R. Holdgaard,

- Prancūzijos vyriausybės, atstovaujamos G. de Bergues ir S. Menez bei B. Beaupère-Manokha,

- Italijos vyriausybės, atstovaujamos G. Palmieri, padedamos *avvocato dello Stato G. Aiello*,

- Lenkijos vyriausybės, atstovaujamos M. Dowgielewicz,

— Europos Komisijos, atstovaujamos J.-P. Keppenne ir F. Hoffmeister,

— *Autorité de surveillance AELE*, atstovaujamos F. Simonetti, I. Hauger ir L. Armati,

susipažinęs su 2010 m. rugsėjo 2 d. posėdyje pateikta generalinio advokato išvada,

priima šį

Sprendimą

- 1 Prašymas priimti prejudicinį sprendimą pateiktas dėl veiksmingumo principo, įtvirtinto Europos Sąjungos Teisingumo Teismo praktikoje, išaiškinimo tam, kad būtų atsakyta į klausimą, ar šis principas įpareigoja suteikti teisinę pagalbą juridiniams asmenims.
- 2 Šis prašymas buvo pateiktas pagarbinėjant ginčą tarp *DEB Deutsche Energiehandels- und Beratungsgesellschaft mbH* (toliau – DEB) ir *Bundesrepublik Deutschland* dėl prašymo suteikti teisinę pagalbą, kurį ši bendrovė pateikė Vokietijos teismams.

Teisinis pagrindas

Sąjungos teisė

- 3) 2003 m. sausio 27 d. Tarybos direktyvos 2003/8/EB, numatančios teisės kreiptis į teismą įgyvendinimo tarptautiniuose ginčiuose pagerinimą nustatant minimalias bendras teisinės pagalbos tokiems ginčams taisykles (OL L 26, p. 41; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k. 19 sk., 6 t. p. 90), penkta ir vienuolikta konstatuojamosios dalys suformuluotos taip:

„5) Šia direktyva siekiama skatinti teisinės pagalbos taikymą tarptautiniuose ginčiuose asmenims, neturintiems pakankamai lėšų tais atvejais, kai būtina užtikrinti tinkamai įgyvendinti teisę kreiptis į teismą. Visuotinai pripažinta teisė kreiptis į teismą taip pat įtvirtinta Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos [toliau – Chartija] 47 straipsnyje.

<...>

- 11) Teisinė pagalba turėtų apimti ikiteisminius veiksmus siekiant taikos sutarties iki teismo nagrinėjimo pradžios, teisinę pagalbą kreipiantis į teismą dėl bylos iškelimo ir atstovavimą teisme bei pagalbą atleidžiant ar neatleidžiant nuo bylinėjimosi išlaidų.“

- 4 Direktyvos 2003/8 3 straipsnio 1 dalyje asmenys, kurie turi teisę į teisinę pagalbą, apibrėžiami taip:

„Fiziniai asmenys, kurie yra ginčo, kuriam taikoma ši direktyva, šalys, turi teisę gauti tinkamą teisinę pagalbą, kad galėtų tinkamai įgyvendinti teisę kreiptis į teismą šioje direktyvoje nustatytais sąlygomis.“

- 5 Minėtos direktyvos 6 straipsnio 3 dalyje numatyta:

„Priimdamos sprendimą dėl prašymo esmės [pagrįstumo] ir nepažeisdamos 5 straipsnio, valstybės narės apsparsto konkrečios bylos svarbą prašytojui, taip pat gali atsižvelgti į bylos pobūdį, kai prašytojas reikalauja, kad būtų atlyginta jo garbei ir orumui padaryta žala, bet jis nepatyrė jokių materialinių ar finansinių nuostolių arba kai prašymas yra susijęs su reikalavimu, tiesiogiai kylančiu iš prašytojo komercinės veiklos ar iš jo, kaip laisvai samdomo asmens, profesinės veiklos.“

- 6 1991 m. gegužės 2 d. Europos Sąjungos Bendrojo Teismo procedūros reglamento (konsoliduota versija paskelbta OL C 177, 2010, p. 37) 94 straipsnio 2 ir 3 dalys suformuluotos taip:

„2. Kiekvienas fizinis asmuo, kuris dėl savo ekonominės padėties iš dalies arba visiškai negali atlyginti 1 dalyje nurodytų išlaidų, turi teisę naudotis teisine pagalba.

Ekonominė padėtis įvertinama atsižvelgiant į objektyvius veiksnius, tokius kaip pajamos, turimas kapitalas ir šeimos padėtis.

3. Teisinę pagalbą suteikti atsisakoma, jeigu ieškinys, dėl kurio jos buvo prašoma, yra akivaizdžiai nepriimtinas arba akivaizdžiai nepagrįstas.“

- 7 2007 m. liepos 25 d. Europos Sąjungos Tarnautojų teismo procedūros reglamento (konsoliduota versija paskelbta OL C 177, 2010, p. 71) 95 straipsnio 2 ir 3 dalys suformuluotos taip pat kaip Bendrojo Teismo procedūros reglamento 94 straipsnio 2 ir 3 dalys.

Nacionalinė teisė

- 8 Teismo išlaidų įstatymo (*Gerichtskostengesetz*) 12 straipsnio 1 dalis, kurioje įtvirtinamas teismo išlaidų išankstinio apmokėjimo principas, taikomas visiems prašytojams civilinėse bylose, suformuluota taip:

„Civilinėse bylose ieškinys turi būti pareiškiamas tik sumokėjus žyminį mokestį už procesą apskritai. Jeigu išplečiami ieškinio reikalavimai, prieš žyminio mokesčio už procesą apskritai sumokėjimą neturi būti atliekami jokie teismo veiksmai; tai galioja ir apeliacinei instancijai.“

- 9 Civilinio proceso kodekso (*Zivilprozessordnung*, toliau – ZPO) 78 straipsnio 1 dalyje numatyta:

„*Landgerichte* ir *Oberlandesgerichte* šalis privalo atstovauti advokatas <...>“.

- 10 Pagal ZPO 114 straipsnį:

„Šalis, kuri dėl savo asmeninės ir finansinės padėties negali padengti teismo išlaidų arba gali jas padengti tik iš dalies ar keliais mokėjimais, paprašiusi gauna teisinę pagalbą, jei numatomas ieškinys ar gynyba teisme turi pakankamą galimybę laimėti ir nėra piktnaudžiaujantys. <...>“

- 11 ZPO 116 straipsnyje numatyta:

„Pateikę prašymą teisinę pagalbą gauna:

1) <...>

2) „juridiniai asmenys arba šalimi procese galinčios būti asociacijos, įsteigtos <...> Vokietijoje ir turinčios joje buveinę, jeigu išlaidų negali padengti nei jie, nei su bylos dalyku ekonomiškai susiję tretieji asmenys ir jeigu teisinio persekiojimo arba teisinės gynybos nevykdymas pažeistų bendruosius interesus.““

12 ZPO 122 straipsnio 1 dalyje numatyta:

„Teisinės pagalbos suteikimas reiškia, kad

1) federacinė ar žemės mokesčių rinkimo įstaiga gali reikalauti atitinkamos šalies sumokėti:

a) mokėtinas ar būsimas teismo ir antstolio išlaidas;

b) jai perduotas skolas valstybės apmokamiems advokatams;

tik pagal teismo sprendimą;

2) šalis atleidžiama nuo pareigos pateikti teismo išlaidų apmokėjimo užtikrinimą;

3) valstybės apmokami advokatai negali reikalauti honoraro iš atitinkamos šalies.

<...>“

13 ZPO 123 straipsnis suformuluotas taip:

„Teisinės pagalbos suteikimas neturi įtakos pareigai atlyginti priešingos šalies patirtų išlaidų.“

Pagrindinė byla ir prejudicinis klausimas

14 DEB prašo teisinės pagalbos, kad galėtų pareikšti ieškinį dėl *Bundesrepublik Deutschland* atsakomybės pripažinimo pagal Sąjungos teisę.

15 DEB nori, kad jai būtų atlyginta žala, kurią minėta valstybė narė padarė pavėluotai įgyvendindama 1998 m. birželio 22 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 98/30/EB dėl gamtinių dujų vidaus rinkos bendrų taisyklių (OL L 204, p. 1; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k. 12 sk., 2 t. p. 28) ir 2003m. birželio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 2003/55/EB dėl gamtinių dujų vidaus rinkos bendrųjų taisyklių, panaikinančią Direktyvą 98/30/EB (OL L 176, p. 57; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 12 sk., 2 t. p. 230), turėjusias užtikrinti nediskriminacinę prieigą prie nacionalinių dujų tinklų. Ieškovės pagrindinėje byloje teigimu, dėl šio pavėluoto įgyvendinimo ji negalėjo pasiekti, kad Vokietijos tinklų operatoriai sudarytų jai galimybę prisijungti prie savo tinklų, ir dėl šios priežasties ji pagal dujų tiekimo sutartis su tiekėjais neteko apie 3,7 milijardų eurų pelno.

16 Neturėdama pajamų ir turto DEB, kuri šiuo metu neturi nei darbuotojų, nei kreditorių, negali sumokėti pagal Teismo išlaidų įstatymo 12 straipsnio 1 dalį reikalaujamo teismo išlaidų avanso, kuris yra 274 368 eurai.

- 17 Ji taip pat neturi išteklių pavesti jai atstovauti advokatui, kurio dalyvavimas pagrindinėje byloje privalomas.
- 18 *Landgericht Berlin* atsisakė suteikti teisinę pagalbą motyvuodamas tuo, kad netenkinamos ZPO 116 straipsnio 2 dalyje nustatytos sąlygos.
- 19 Bylą apeliacine tvarka nagrinėjantis *Kammergericht* taip pat mano, kad ZPO 116 straipsnio 2 dalyje nustatytos sąlygos netenkinamos.
- 20 Remdamasis *Bundesgerichtshof* praktika, susijusia su šia nuostata, jis mano, kad nagrinėjamu atveju teisinio persekiojimo nevykdymas nepažeistų bendrųjų interesų. Taip būtų tik tuo atveju, jei sprendimas būtų susijęs su didesne visuomenės dalimi ar didesniu skaičiumi ūkio subjektų arba turėtų socialinį poveikį (žr. 1989 m. gruodžio 20 d. *Bundesgerichtshof* nutartį, VIII ZR 139/89). Teisinio persekiojimo nevykdymas gali pažeisti bendruosius interesus tuomet, kai juridinis asmuo, nepareiškęs ieškinio, nebegalėtų vykdyti visuomenės labai skirtų uždavinių arba kai nuo ieškinio, kurį jis ketina pareikšti, priklausytų šio juridinio asmens išlikimas ir kai galėtų būti prarastos darbo vietos arba padaryta žala dideliame skaičiuje kreditorių. Nagrinėjamu atveju taip nėra, nes šiuo metu ieškovė pagrindinėje byloje neturi nei darbuotojų, nei kreditorių.
- 21 Žinoma, teisinė sąvoka „bendrieji interesai“ sudaro galimybę juridinio asmens naudai atsižvelgti į visus įmanomus bendruosius interesus (žr. 1990 m. spalio 24 d. *Bundesgerichtshof* nutartį, VIII ZR 87/90). Tačiau paprastai nepakanka atsižvelgti į bendrąjį interesą, kad būtų priimtas teisingas sprendimas. Lygiai taip pat nepakanka aplinkybės, kad sprendžiant bylą turėtų būti atsakyta į su bendruoju interesu susijusius teisės klausimus (žr. minėtą 1989 m. gruodžio 20 d. *Bundesgerichtshof* nutartį). Tokiais

atvejais, kaip ir nagrinėjamoju nėra faktinės visuomenei daromos žalos, kuri išliktų nepriėmus sprendimo. DEB pati pripažįsta, kad sprendimo, kuriuo būtų pripažinta *Bundesrepublik Deutschland* atsakomybė, priėmimas tiesiogiai negali lemti energijos tiekimo rinkos atvėrimo, o tuo ieškovė rėmėsi grįsdama teiginį, jog ieškinys susijęs su bendruoju interesu ZPO 116 straipsnio 2 punkto prasme.

- 22 Minėtos nacionalinės nuostatos aiškinimas, atsižvelgiant į Vokietijos teisės aktų leidėjo ketinimą, neapima išplėtimo ir taikymo, kuris apimtų bet kokį, net ir netiesioginį, poveikį. Teismų praktikoje, remiantis ZPO parengiamaisiais darbais, visuomet buvo laikoma reikalinga, kad dėl teisinio persekiojimo nevykdymo įtaka būtų padaryta ne tik ginče ekonominį suinteresuotumą turintiems asmenims, bet ir dideliame asmenų skaičiui.
- 23 ZPO 116 straipsnio 2 punktas taip pat atitinka Konstituciją (*Grundgesetz*). Visų pirma Konstitucinės teisės požiūriu negalima reikšti priekaištų dėl to, kad sąlygos, kuriomis skiriama teisinė pagalba juridiniams asmenims, yra griežtesnės nei tos, kurios turi būti patenkintos fizinių asmenų atveju.
- 24 Tai ne kartą yra konstatavęs *Bundesverfassungsgericht* (Federalinis konstitucinis teismas). Galiausiai teisinės pagalbos skyrimas yra socialinės paramos priemonė, kildinama iš socialinės valstybės principo ir būtina žmogaus orumui apsaugoti, o tai juridinių asmenų atveju negalioja. Pastarieji yra dirbtiniai dariniai, sukurti pagal tikslingumo sumetimais valstybės teisės sistemos leidžiamą teisinę formą. Ši teisinė forma bendrovės dalininkams suteikia ekonominių privalumų, visų pirma atsakomybės apribojimą bendrovės turto. Taigi juridinis asmuo turi turėti pakankamai turto. Tai yra ir jo įsteigimo, ir tolesnio jo egzistavimo sąlyga. Dėl šios priežasties juridinis asmuo teisės sistemoje iš principo gali būti pripažintas tik tuomet, kai jis pats sugeba siekti tikslų ir vykdyti savo uždavinius. Todėl ZPO 116 straipsnio 2 punkte atsižvelgiama į

ypatingas su juridiniais asmenimis susijusias aplinkybes (žr. 1973 m. liepos 3 d. *Bundesverfassungsgericht* nutartį, 1 BvR 153/69).

- 25 Vis dėlto *Kammergericht* kelia klausimą, ar atsisakymu DEB skirti teisinę pagalbą, prašomą siekiant pareikšti ieškinį dėl valstybės atsakomybės pagal Sąjungos teisę pripažinimo, gali būti pažeisti šios teisės principai, visų pirma veiksmingumo principas. Tokiu atsisakymu ieškovei pagrindinėje byloje paprasčiausiai būtų užkirtas kelias pareikšti ieškinį dėl valstybės atsakomybės pripažinimo pagal minėtą teisę. Taigi praktiškai ji neturėtų galimybės gauti žalos atlyginimo arba tai bent jau būtų pernelyg sudėtinga. Šį aiškinimą patvirtina ir tai, kad Teisingumo Teismas valstybės atsakomybę pagal Sąjungos teisę kildina iš šios teisės normų visiško veiksmingumo reikalavimo, būtent, kad būtų apsaugotos asmenų teisės (žr. 1991 m. lapkričio 19 d. Sprendimą *Francovich ir kt.*, C-6/90 ir C-9/90, Rink. p. I-5357).
- 26 Atsižvelgdamas į šias aplinkybes *Kammergericht* nusprendė sustabdyti bylos nagrinėjimą ir pateikti Teisingumo Teismui tokį prejudicinį klausimą:

„Ar, atsižvelgiant į tai, kad nacionalinėmis žalos atlyginimą reglamentuojančiomis teisinėmis sąlygomis ir procesu, pagal kurį pareiškiamas ieškinys dėl valstybės atsakomybės pagal [Sąjungos] teisę pripažinimo, kompensacijos gavimas pagal minėtos atsakomybės principus neturi būti padaromas praktiškai neįmanomas arba pernelyg sunkus, kyla abejonių dėl nacionalinės teisės normos, pagal kurią reikalavimo pareiškimas teisme priklauso nuo teismo išlaidų išankstinio sumokėjimo, ir numatoma, kad juridiniam asmeniui, kuris neišgali jų sumokėti, negali būti skiriama teisinė pagalba?“

Dėl prejudicinio klausimo

- 27 Savo klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas siekia išsiaiškinti, ar Sąjungos teisė, būtent veiksmingumo principą, reikia aiškinti taip, kad pareiškiant ieškinį dėl valstybės atsakomybės pripažinimo pagal minėtą teisę šis principas draudžia nacionalinės teisės normą, pagal kurią reikalavimo pareiškimas teisme priklauso nuo teismo išlaidų išankstinio sumokėjimo ir kurioje numatoma, kad juridiniam asmeniui, nors jis ir neišgali šių išlaidų sumokėti, negali būti skiriama teisinė pagalba.
- 28 Kaip matyti iš nusistovėjusios teismo praktikos, susijusios su veiksmingumo principu, dėl ieškinių, skirtų užtikrinti iš Sąjungos teisės kylančių asmenų teisių apsaugą, pareiškimo procesinių taisyklių naudojimas Sąjungos teisinėje sistemoje nustatytais teisėmis neturi tapti praktiškai neįmanomas arba pernelyg sudėtingas (žr., be kita ko, 1976 m. gruodžio 16 d. Sprendimo *Rewe-Zentralfinanz ir Rewe-Zentral*, 33/76, Rink. p. 1989, 5 punktą; 2007 m. kovo 13 d. Sprendimo *Unibet*, C-432/05, Rink. p. I-2271, 43 punktą ir 2008 m. balandžio 15 d. Sprendimo *Impact*, C-268/06, Rink. p. I-2483, 46 punktą). Teismas iš esmės klausia, ar dėl to, kad juridinis asmuo negali pasinaudoti teisine pagalba, naudojimas jo teisėmis tampa praktiškai neįmanomas, t. y. šis juridinis asmuo negali kreiptis į teismą, nes neturi galimybės iš anksto sumokėti teismo išlaidų ir pasinaudoti advokato pagalba.
- 29 Taigi pateiktas klausimas susijęs su juridinio asmens teise veiksmingai kreiptis į teismą, todėl Sąjungos teisėje jis susijęs su veiksmingos teisminės gynybos principu. Šis principas yra bendrasis Sąjungos teisės principas, kylantis iš valstybėms narėms bendrų konstitucinių tradicijų ir įtvirtintas 1950 m. lapkričio 4 d. Romoje pasirašytos Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (toliau – EŽTK) 6 ir 13 straipsniuose (1986 m. gegužės 15 d. Sprendimo *Johnston*, 222/84, Rink. p. 1651, 18 ir 19 punktai; 1987 m. spalio 15 d. Sprendimo *Heylens ir kt.*, 222/86, Rink. p. 4097, 14 punktas; 2001 m. lapkričio 27 d. Sprendimo *Komisija prieš Austriją*, C-424/99,

Rink. p. I-9285, 45 punktas; 2002 m. liepos 25 d. Sprendimo *Unión de Pequeños Agricultores prieš Tarybą*, C-50/00 P, Rink. p. I-6677, 39 punktas; 2003 m. birželio 19 d. Sprendimo *Eribrand*, C-467/01, Rink. p. I-6471, 61 punktas ir minėto Sprendimo *Unibet* 37 punktas).

- 30 Kalbant apie pagrindines teises, įsigaliojus Lisabonos sutarčiai svarbu atsižvelgti į Chartiją, kuri, remiantis ESS 6 straipsnio 1 dalies pirma pastraipa, „turi tokią pat teisinę galią, kaip ir Sutartys“. Minėtos Chartijos 51 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad jos nuostatos taikomos valstybėms narėms, kai šios įgyvendina Sąjungos teisę.
- 31 Šiuo atžvilgiu Chartijos 47 straipsnio pirmoje pastraipoje numatyta, kad kiekvienas asmuo, kurio teisės ir laisvės, garantuojamos Sąjungos teisės, yra pažeistos, turi teisę į veiksmingą jų gynybą teisme šiame straipsnyje nustatytais sąlygomis. Pagal to paties straipsnio antrą pastraipą kiekvienas asmuo turi teisę, kad jo bylą per kuo trumpesnę laiką viešai ir teisingai išnagrinėtų pagal įstatymą įsteigtas nepriklausomas ir nešališkas teismas. Kiekvienas asmuo turi turėti galimybę gauti teisinę pagalbą, būti ginamas ir atstovaujamas. Trečioje minėto straipsnio pastraipoje konkrečiai numatyta, kad asmenys, neturintys pakankamai lėšų, turi gauti nemokamą teisinę pagalbą, jei tai reikalinga užtikrinti teisę į veiksmingą teisingumą.
- 32 Pagal su šiuo straipsniu susijusius išaiškinimus, į kuriuos, remiantis ESS 6 straipsnio 1 dalies trečia pastraipa ir Chartijos 52 straipsnio 7 dalimi, turi būti atsižvelgta ją aiškinant, Chartijos 47 straipsnio antra pastraipa atitinka EŽTK 6 straipsnio 1 dalį.
- 33 Atsižvelgiant į šias aplinkybes, pateiktą klausimą reikia reformuluoti taip, kad jis būtų susijęs su veiksmingos teisminės gynybos principu, įtvirtintu Chartijos 47 straipsnyje,

tam, kad būtų išsiaiškinta, ar ieškinio dėl valstybės atsakomybės pripažinimo pagal Sąjungos teisę pateikimo procese šia nuostata draudžiama nacionalinės teisės norma, pagal kurią reikalavimo pareiškimas teisme priklauso nuo teismo išlaidų išankstinio sumokėjimo ir kurioje numatoma, kad juridiniam asmeniui, nors jis ir neišgali šių išlaidų sumokėti, negali būti skiriama teisinė pagalba.

34 Iš ZPO 122 straipsnio 1 dalies matyti, kad teisinė pagalba gali apimti tiek teismo išlaidas, tiek skolas advokatams. Kadangi nacionalinis teismas nepatiksino, ar pateiktas klausimas susijęs tik su išankstiniu teismo išlaidų apmokėjimu, reikia išnagrinėti abu šiuos aspektus.

35 Kalbant apie Chartiją, reikia pažymėti, kad jos 52 straipsnio 3 dalyje nustatyta, jog joje nurodytų teisių, atitinkančių EŽTK garantuojamas teises, esmė ir taikymo sritis yra tokia, kaip nustatytoji toje Konvencijoje. Pagal šios nuostatos išaiškinimą garantuojamų teisių esmė ir taikymo sritis apibrėžiama ne tik EŽTK tekste, bet ir, be kita ko, Europos žmogaus teisių teismo praktikoje. Chartijos 52 straipsnio 3 dalies antrame sakinyje nurodoma, kad tos pačios dalies pirmas sakinytis nekliaudo Sąjungos teisėje numatyti didesnę apsaugą (šiuo klausimu žr. 2010 m. spalio 5 d. Sprendimo *McB.*, C-400/10 PPU, Rink. p. I-8965, 53 punktą).

36 Kiek tai susiję su Chartijos 47 straipsnio 3 dalimi, pažymėtina, kad paskutinėje su šiuo straipsniu susijusio išaiškinimo pastraipoje minimas 1979 m. spalio 9 d. Sprendimas *Airey prieš Airiją* (Europos žmogaus teisių teismas, Serija A Nr. 32, p. 11), pagal kurį teisinė pagalba turi būti suteikta, kai nesuteikus tokios pagalbos nebūtų užtikrinta veiksminga teisminė gynyba. Nenurodoma nei tai, ar tokia pagalba turi būti suteikiama juridiniam asmeniui, nei tai, kokio pobūdžio išlaidas ji apima.

- 37 Šią nuostatą svarbu aiškinti jos atsižvelgiant į kitas Sąjungos teisės ir valstybių narių teisės nuostatas bei į Europos žmogaus teisių teismo praktiką.
- 38 Kaip savo rašytinėse pastabose teigia Europos Bendrijų Komisija, Chartijos 47 straipsnio pirmose dvejose pastraipose vartojamas žodis „asmuo“ gali reikšti individus, tačiau išskirtinai lingvistiniu požiūriu jis gali apimti ir juridinius asmenis.
- 39 Šiuo atžvilgiu konstatuotina, kad nors Chartijos išaiškinimuose šis klausimas neatsakomas, žodžio „Person“ vartojimas minėto 47 straipsnio versijoje vokiečių kalba, kai daugelyje kitų nuostatų, pavyzdžiui, šios Chartijos 1, 2, 3, 6, 29, 34 ir 35 straipsniuose, vartojamas žodis „Mensch“, gali reikšti, jog juridiniai asmenys patenka į šio 47 straipsnio taikymo sritį.
- 40 Be to, Chartijos 47 straipsnis, kuriame įtvirtinta teisė į veiksmingą teisių gynybą teisme, yra Chartijos VI antraštinėje dalyje, susijusioje su teisingumu, kurioje įtvirtinti kiti proceso principai, taikomi tiek fiziniams, tiek juridiniams asmenims.
- 41 Tai, kad Chartijos IV antraštinėje dalyje, susijusioje su solidarumu, nėra numatyta teisė į teisinę pagalbą, rodo, jog ši teisė iš esmės nėra suprantama kaip socialinė pagalba, kaip panašu yra Vokietijos teisėje, nes tuo rėmėsi Vokietijos vyriausybė, teigdama, kad ši pagalba turi būti suteikiama tik fiziniams asmenims.

- 42 Lygiai taip pat nuostatos, susijusios su teisinės pagalbos suteikimu, įtraukimas į Chartijos straipsnį, susijusį su teise į veiksmingą teisių gynybą teisme, rodo, kad būtinybę suteikti šią pagalbą reikia įvertinti, atspirties tašku laikant pačio asmens, kurio Sąjungos teisės garantuojamos teisės ir laisvės buvo pažeistos, teisę, o ne visuomenės bendrąjį interesą, net jeigu šis interesas gali būti vienas iš elementų, į kuriuos atsižvelgiama vertinant pagalbos reikalingumą.
- 43 Kalbant apie kitas Sąjungos teisės nuostatas, kuriomis remiasi šalys pagrindinėje byloje, taip pat pastabas pateikusios valstybės narės ir Komisija, visų pirma Direktyvą 2003/8 ir Bendrojo Teismo bei Tarnautojų teismo procedūros reglamentus, reikia pažymėti, kad jose nėra numatyta galimybė suteikti teisinę pagalbą juridiniams asmenims. Tačiau remiantis tuo negalima daryti bendrai taikomos išvados, nes iš, pirma, direktyvos taikymo srities ir, antra, Bendrojo Teismo ir Tarnautojų teismo jurisdikcijos matyti, kad šios nuostatos susijusios su specifinėmis ginčų kategorijomis.
- 44 Kaip savo išvados 76–80 punktuose pažymėjo generalinis advokatas, valstybių narių teisės nagrinėjimas parodo, kad iš tiesų nėra bendro principo, kurio laikytusi visos šios valstybės teisinės pagalbos teikimo juridiniams asmenims srityje. Tačiau minėtos išvados 80 punkte generalinis advokatas taip pat pažymėjo, kad valstybių narių praktikoje, kurioje pripažįstamas teisinės pagalbos teikimas juridiniams asmenims, daromas sąlyginai paplitęs skirtumas tarp pelno siekiančių juridinių ir pelno nesiekiančių juridinių asmenų.
- 45 Europos žmogaus teisių teismo praktikos nagrinėjimas parodo, kad šis teismas ne kartą priminė, jog teisė kreiptis į teismą yra neatsiejama nuo teisės į teisingą bylos nagrinėjimą, numatytos EŽTK 6 straipsnio 1 dalyje (žr., be kita ko, 2002 m. gegužės 7 d. Europos žmogaus teisių teismo sprendimo *McVicar prieš Jungtinę Karalystę*, *Recueil des arrêts et décisions* 2002-III, § 46). Šiuo atžvilgiu svarbu, kad ieškovui būtų suteikta

galimybė veiksmingai ginti savo bylą teisme (2005 m. vasario 15 d. Europos žmogaus teisių teismo sprendimo *Steel ir Morris prieš Jungtinę Karalystę*, § 59). Tačiau teisė kreiptis į teismą nėra absoliuti.

- 46 Priimdamas sprendimą dėl teisinės pagalbos užtikrinant advokato pagalbą Europos žmogaus teisių teismas nusprendė, kad tai, ar būtina skirti teisinę pagalbą tam, kad bylos nagrinėjimas būtų teisingas, reikia vertinti atsižvelgiant į kiekvieno atvejo konkrečius faktus ir aplinkybes ir priklauso, be kita ko, nuo to, kokią reikšmę byla turi ieškovui, taikytinos teisės ir proceso sudėtingumo, taip pat nuo ieškovo galimybės veiksmingai vesti savo bylą žr. (Europos žmogaus teisių teismo priimtus: minėtą Sprendimą *Airey prieš Airiją*, § 26; minėtą Sprendimą *McVicar prieš Jungtinę Karalystę* § 48 ir 49; 2002 m. liepos 16 d. Sprendimą *P, C. ir S. prieš Jungtinę Karalystę*, *Recueil des arrêts et décisions* 2002-VI, § 91 ir minėtą Sprendimą *Steel ir Morris prieš Jungtinę Karalystę*, § 61). Tačiau gali būti atsižvelgta į ieškovo finansinę padėtį ar į jo galimybę laimėti bylą (minėto Europos žmogaus teisių teismo sprendimas *Steel ir Morris prieš Jungtinę Karalystę*, § 62).
- 47 Kalbant apie teisinę pagalbą, suteikiamą atleidžiant nuo teismo išlaidų ar *cautio judicatum solvi* prieš pareiškiant ieškinį teisme, reikia pažymėti, kad Europos žmogaus teisių teismas taip pat išnagrinėjo visas aplinkybes siekdamas patikrinti, ar teisės kreiptis į teismą apribojimais nebuvo pažeista pati teisės esmė, ar jais buvo siekiama teisėto tikslo ir ar tarp naudotų priemonių ir siekiamo tikslo buvo pagrįstas proporcingumo ryšys (šiuo klausimu žr. Europos žmogaus teisių teismo priimtus: 1995 m. liepos 13 d. Sprendimą *Tolstoy-Miloslavsky prieš Jungtinę Karalystę*, Serija A Nr. 316-B, § 59–67 ir 2001 m. birželio 19 d. Sprendimą *Kreuz prieš Lenkiją*, *Recueil des arrêts et décisions* 2001-VI, § 54 ir 55).
- 48 Iš šių sprendimų matyti, kad teisinė pagalba gali apimti ir advokato pagalbą, ir atleidimą nuo teismo išlaidų sumokėjimo.

- 49 Be to, Europos žmogaus teisių teismas nusprendė, kad nors gali būti nustatyta bylų atrankos procedūra, siekiant patikrinti, ar galima suteikti teisinę pagalbą, ši procedūra neturi būti savavališka (šiuo klausimu žr. Europos žmogaus teisių teismo priimtus: 2002 m. vasario 26 d. Sprendimą *Del Sol prieš Prancūziją*, § 26; 2009 m. rugsėjo 29 d. Sprendimą *Puscasu prieš Vokietiją*, p. 6, paskutinė pastraipa; 2010 m. spalio 14 d. Sprendimo *Pedro Ramos prieš Šveicariją*, § 49).
- 50 Minėtas teismas turėjo progą išnagrinėti komercinės bendrovės, kuri prašė teisinės pagalbos, nors Prancūzijos teisės aktuose tokia pagalba numatyta tik fiziniams asmenims ir išimtiniais atvejais pelno nesiekiantiems juridiniams asmenims, turintiems buveinę Prancūzijoje ir neturintiems pakankamai išteklių, padėtį. Jis manė, kad skirtingas požiūris į, viena vertus, komercines bendroves ir, kita vertus, fizinius asmenis ir pelno nesiekiančius juridinius asmenis remiasi objektyviu ir pagrįstu pateisinimu, susijusiu su teisinei pagalbai taikoma mokesčių sistema, nes joje numatyta galimybė visų teismo išlaidų neįtraukti į apmokestinamą pelną ir perkelti nuostolius į kitus mokesčius metus (2008 m. rugpjūčio 26 d. Europos žmogaus teisių teismo sprendimo *VP Diffusion Sarl prieš Prancūziją*, p. 4, 5 ir 7).
- 51 Taip pat, kalbant apie bendro kaimo turto naudotojų bendriją, prašančią teisinės pagalbos ieškiniui, kuriuo reikalaujama nuosavybės teisių į žemės sklypą, užginčyti, reikia pažymėti, kad Europos žmogaus teisių teismas pripažino, jog svarbu atsižvelgti į tai, kad lėšas, kurias privačios asociacijos ir bendrovės patvirtino jų teisiniu atstovavimui, sudaro lėšos, su kuriomis jų nariai sutiko ir kurias jie patvirtino bei pervedė, ir pabrėžė, kad buvo pateiktas prašymas leisti įstoti į civilinę bylą dėl nuosavybės teisių į žemės sklypą, kuri galėjo turėti įtakos tik nagrinėjamų bendrijų nariams (2009 m. lapkričio 24 d. Europos žmogaus teisių teismo sprendimo *CMVMC O'Limo prieš Ispaniją* 26 punktą). Teismas remdamasis tuo padarė išvadą, kad atsisakymu suteikti nemokamą teisinę pagalbą bendrijai ieškovei nebuvo pažeista pati šios bendrijos teisės kreiptis į teismą esmė.

- 52 Šios Europos žmogaus teisių teismo praktikos nagrinėjimas parodo, kad teisinės pagalbos teikimas juridiniams asmenims nėra iš principo draudžiamas, o galimybė ją teikti turi būti įvertinta atsižvelgiant į taikytinas normas ir atitinkamos bendrovės padėtį.
- 53 Gali būti atsižvelgta į ginčo dalyką, ypač į jo ekonominę reikšmę.
- 54 Vertinant prašytojo, kai tai juridinis asmuo, finansinį pajėgumą gali būti atsižvelgta, be kita ko, į bendrovės teisinę formą (ar tai kapitalo, ar asmenų bendrovė, ar tai ribotos atsakomybės bendrovė, ar ne), jos akcininkų finansinį pajėgumą, bendrovės vykdomos veiklos sritį, jos struktūrą ir ypač į ryšį tarp jai suteiktų priemonių ir numatomos veiklos.
- 55 Savo pastabose ELPA priežiūros institucija teigia, kad pagal Vokietijos teisę bendrovė niekuomet netenkina teisinės pagalbos suteikimo sąlygų, kai ji iš tikrųjų nebuvo įsteigta, neturi darbuotojų ir kitos infrastruktūros. Ši sąlyga gali turėti konkrečios įtakos tokios pagalbos prašytojams, kurie remiasi Sąjungos teisės suteikiamomis teisėmis, būtent įsisteigimo laisvei ar patekimui į konkrečią valstybės narės rinką.
- 56 Reikia pažymėti, kad į šią aplinkybę neabejotinai turi atsižvelgti nacionaliniai teismai. Vis dėlto šie teismai turi siekti teisingos pusiausvyros tam, kad būtų užtikrinta prašytojų, kurie remiasi Sąjungos teise, teisė kreiptis į teismą, tačiau šie prašytojai neturi būti palankiau vertinami nei kiti prašytojai. Šiuo atžvilgiu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas ir Vokietijos vyriausybė pažymėjo, kad teisinė sąvoka

„bendrieji interesai“ pagal *Bundesgerichtshof* praktiką gali apimti visus galimus bendruosius interesus juridinio asmens naudai.

- 57 Per teismo posėdį DEB taip pat pabrėžė, kad *Bundesrepublik Deutschland* pagrindinėje byloje atlieka dvejopą funkciją. Ši valstybė narė yra ne tik ieškovės pagrindinėje byloje patirtos žalos autorė, bet ir turi užtikrinti ieškovės veiksmingą teisminę apsaugą.
- 58 Tačiau reikia pažymėti, kad pagal Sąjungos teisę valstybė narė negali būti tiek teisės aktų leidėju, tiek vykdytoju, tiek teisėju, nes šios funkcijos vykdomos pagal valdžios atskyrimo principą, kuris būdingas teisinės valstybės funkcionavimui. Nebuvo teigiama, kad taip nėra pagrindinėje byloje nagrinėjamos valstybės narės atveju.
- 59 Atsižvelgiant į visą tai, kas išdėstyta, į pateiktą klausimą reikia atsakyti, jog Chartijos 47 straipsnyje įtvirtintą veiksmingos teisminės gynybos principą reikia aiškinti taip, kad juridiniai asmenys gali juo remtis ir kad pagal šį principą suteikta pagalba gali apimti, be kita ko, atleidimą nuo teismo išlaidų išankstinio sumokėjimo ir (arba) advokato pagalbą.
- 60 Šiuo atžvilgiu nacionalinis teismas turi įvertinti, ar teisinės pagalbos suteikimo sąlygos yra teisės kreiptis į teismą apribojimas, pažeidžiantis pačią šios teisės esmę, ar jomis siekiama teisėto tikslo ir ar tarp naudojamų priemonių ir siekiamo tikslo yra pagrįstas proporcingumo ryšys.

- 61 Atlikdamas šį vertinimą nacionalinis teismas gali atsižvelgti į ginčo dalyką, tai, ar prašytojas turi pagrįstą galimybę laimėti bylą, tai, kokią reikšmę jam turi byla, taikytinos teisės ir proceso sudėtingumą ir tai, ar šis prašytojas turi galimybę veiksmingai vesti savo bylą. Siekdamas įvertinti proporcingumą nacionalinis teismas taip pat gali atsižvelgti į teismo išlaidų, kurios turi būti iš anksto sumokėtos, dydį ir tai, ar kliūtis, kurią jos gali sudaryti kreipimuisi į teismą, yra įveikiama.
- 62 Kalbant konkrečiai apie juridinius asmenis, darytina išvada, kad nacionalinis teismas gali atsižvelgti į jų padėtį. Taigi jis gali atsižvelgti, be kita ko, į nagrinėjamo juridinio asmens teisinę formą ir tai, ar jis siekia pelno, taip pat į jo dalininkų ar akcininkų finansinį pajėgumą ir galimybę gauti reikiamą sumą ieškiniui teisme pareikšti.

Dėl bylinėjimosi išlaidų

- 63 Kadangi šis procesas pagrindinės bylos šalims yra vienas iš etapų prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo nagrinėjamoje byloje, bylinėjimosi išlaidų klausimą turi spręsti šis teismas. Išlaidos, susijusios su pastabų pateikimu Teisingumo Teismui, išskyrus tas, kurias patyrė minėtos šalys, nėra atlygintinos.

Remdamasis šiais motyvais, Teisingumo Teismas (antroji kolegija) nusprendžia:

Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 47 straipsnyje įtvirtintą veiksmingos teisminės gynybos principą reikia aiškinti taip, kad juridiniai asmenys

gali juo remtis ir kad pagal šį principą suteikta pagalba gali apimti, be kita ko, atleidimą nuo teismo išlaidų išankstinio sumokėjimo ir (arba) advokato pagalbą.

Šiuo atžvilgiu nacionalinis teismas turi įvertinti, ar teisinės pagalbos suteikimo sąlygos yra teisės kreiptis į teismą apribojimas, pažeidžiantis pačią šios teisės esmę, ar jomis siekiama teisėto tikslo ir ar tarp naudojamų priemonių ir siekiamo tikslo yra pagrįstas proporcingumo ryšys.

Atlikdamas šį vertinimą nacionalinis teismas gali atsižvelgti į ginčo dalyką, tai, ar prašytojas turi pagrįstą galimybę laimėti bylą, tai, kokią reikšmę jam turi byla, taikytinos teisės ir proceso sudėtingumą ir tai, ar šis prašytojas turi galimybę veiksmingai vesti savo bylą. Siekdamas įvertinti proporcingumą nacionalinis teismas taip pat gali atsižvelgti į teismo išlaidų, kurios turi būti iš anksto sumokėtos, dydį ir tai, ar kliūtis, kurią jos gali sudaryti kreipimuisi į teismą, yra įveikiama.

Kalbant konkrečiai apie juridinius asmenis, darytina išvada, kad nacionalinis teismas gali atsižvelgti į jų padėtį. Taigi jis gali atsižvelgti, be kita ko, į nagrinėjamo juridinio asmens teisinę formą ir tai, ar jis siekia pelno, taip pat į jo dalininkų ar akcininkų finansinį pajėgumą ir jų galimybę gauti reikiamą sumą ieškiniui teisme pareikšti.

Parašai.